

Psychologiczno-karne aspekty przesłuchania dziecka

Wstęp

Niniejsza praca zawiera analizę przesłuchiwania dzieci w Polsce skupiającej się na jej psychologiczno-karnych aspektach. Biorąc pod uwagę temat opracowania, którego głównym elementem jest dziecko, należy zwrócić szczególną uwagę na inferencję pojęcia dziecko w szerszym ujęciu, dlatego też wypada sięgnąć do definicji dziecka przewidzianej przez Konwencję o Prawach Dziecka z 1989 roku. Z art. 1 tej Konwencji dowiadujemy się, iż „dziecko” oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej 18 lat, chyba że zgodnie z prawem uzyska ono wcześniej pełnoletność. Takie ujęcie sugerowałoby, iż dla posługiwania się terminem „dziecko” – przeciwstawiając mu pojęcie osoby dorosłej – granicę wyznacza wiek 18 lat, czyli osiągnięcie pełnoletności. Według polskiego ustawodawstwa, pełnoletność określana jest według art. 10 Kodeksu cywilnego. Zgodnie z tym przepisem pełnoletność uzyskuje się z chwilą ukończenia 18. roku życia, a w wyjątkowych wypadkach wcześniej – o czym mówi art. 10 § 2 Kodeksu cywilnego – z chwilą zawarcia małżeństwa. Wynika z tego jasno, iż na gruncie tak sformułowanych regulacji Kodeksu cywilnego, celem ustawodawcy było przeciwstawienie pojęcia „małoletni” pojęciu „pełnoletni”, przy uwzględnieniu kodeksowo określonej granicy wiekowej. Zatem „małoletnim” jest osobą fizyczną, która nie ukończyła 18 roku życia oraz nie zawarła wcześniej związku małżeńskiego. Z tych samych powodów taka osoba jest równocześnie nazywana osobą „niepełnoletnią”.

Przesłuchanie dziecka było i jest zaliczane przez wielu kryminalistów do szczególnych form przesłuchania. Wynika to ze specyfiki podmiotu, jakim jest „mały” świadek. Tryb i taktyka przesłuchania dziecka powinny być dostosowane indywidualnie do etapu jego rozwoju psychicznego i fizycznego oraz charakteru zdarzenia, którego stało się świadkiem.

Głównym celem owego opracowania jest znalezienie odpowiedzi na pytanie jak powinno wyglądać prawidłowe przesłuchanie dziecka z punktu psychologicznego i karnego na podstawie art. 185 i 186 k.p.k. Na pierwszy plan wysunęły się kwestie w dużej mierze zdeterminowane kodeksowo tj. ochrona dziecka w świetle kodeksu postępowania karnego z 1997 r. Następnie zostały poruszone kwestie związane z technicznymi aspektami przesłuchania dziecka. W początkowej części opracowania można znaleźć odpowiedzi na pytania związane z miejscem przesłuchania, pojawia się tu próba odpowiedzi na kwestie związane z wytycznymi i standardami wyposażenia oraz korzystania z tzw. niebieskich pokoi przesłuchań dzieci. Istotną kwestią w tym temacie jest również termin przesłuchania dziecka. Ważne jest oczywiście też to, aby dostatecznie wcześniej poinformować dziecko o dacie przesłuchania. Metoda zaskoczenia nie jest dobrym rozwiązaniem. Nie informując o terminie przesłuchania, utwierdzamy dziecko tylko w przekonaniu, że świat nie jest przewidywalny i bezpieczny. W końcowym stadium opracowania prezentowane są węzłowe zagadnienia z psychologii przesłuchania małoletniego świadka, do których należą m.in.: przygotowanie dziecka do przesłuchania, udział biegłego psychologa, etapy przesłuchania dziecka oraz ocena wiarygodności zeznań dziecka-świadka.

W tym miejscu trzeba zaznaczyć, iż opracowanie to nie pretenduje do miana całościowego opracowania zagadnień będących jej przedmiotem. Jak wskazują uwagi wstępne, spektrum problematyki dotyczącej przesłuchań dzieci jest bardzo szerokie i niewłaściwym byłoby zawężanie problematyki z tak obszernej dziedziny prawa.

Ogólne zasady przesłuchania dziecka na podstawie art. 185a i 186b k.p.k.

Charakter przesłuchania w trybie art. 185a k.p.k. to element, który wzbudza wiele wątpliwości, będących wynikiem braku sprecyzowania w treści samego przepisu formy przesłuchania. Zdecydowana ilość przedstawicieli nauk prawnych uważa, iż tryb szczególny przesłuchania stosuje się także do okazania i konfrontacji. Wskazuje się, że skoro konfrontacja i okazanie stanowią szczególne formy przesłuchania, to wobec powyższego również do niech będzie odnosił się rygor z art. 185a k.p.k.

Szczególnie ważne jest zwrócenie uwagi na zagrożenie, jakie niesie za sobą konfrontacja dziecka z dorosłym, zachodzi tu niebezpieczeństwo naruszenia autorytetu np. rodzica bądź zagrożenie wywarcia sugestii. Przy konfrontacji należy dbać o porównywalny wiek małoletnich świadków, rezygnując z przesłuchania dziecka starszego z młodszym oraz dziecka z osobą dorosłą. W przypadku okazania często zdarza się, że przeprowadzenie tej czynności przesądza o ustaleniu sprawcy. Rezygnacja z jego przeprowadzenia groziłaby umorzeniem postępowania. W doktrynie zwraca się uwagę, iż należy dołożyć wszelkich starań, aby wraz z okazaniem możliwie wszystkich potencjalnych sprawców, odebrać pełne zeznania świadków gdyż w przeciwnym razie narażamy je na niebezpieczeństwo powtórnego przesłuchania. Słusznie także w tym przypadku postuluje się, aby przyjętą regułą było stosowanie okazania tajnego. Jest to istotne z tego względu, że dzieci obawiają się bezpośrednich kontaktów ze sprawcą, a będąc same niewidoczne w trakcie okazania, poczuwają się bezpieczniej. Najbardziej jednak kontrowersyjny pozostaje udział dziecka w okazaniu zwłok, na skutek tego przyjmuje się, że w okazaniu zwłok nie powinny brać udziału dzieci poniżej 12 roku życia. Najlepszym rozwiązaniem z owej sytuacji byłoby zupełne niedopuszczenie dzieci do udziału w okazaniu, natomiast jeśli zachodzi już uzasadniona potrzeba decyzje tą podejmuje prokurator po wcześniejszej konsultacji z psychologiem.

Przesłuchanie małoletnich świadków i ofiar przestępstw powinno być więc prowadzone w sposób:

- zgodny z systemem prawnym oraz standardami europejskimi i międzynarodowymi, umożliwiającą pozyskanie wartościowego materiału dowodowego,
- odpowiadający możliwościom rozwojowym przesłuchiwanego dziecka, gwarantujący ochronę praw dziecka, z nastawieniem na unikanie jego wtórnej traumatyzacji, wynikającej z udziału w procedurach prawnych,
- przy pełnym, właściwym wykorzystaniu możliwości lokalowych i technicznych przyjaznego pokoju przesłuchań dzieci,
- z dbałością o wyeliminowanie okoliczności, które mogą skutkować powtórnymi przesłuchaniami dziecka.

Miejsce przesłuchania dziecka

Przesłuchanie przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem psychologa. Prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu. Ustawa nie określa miejsca posiedzenia, dlatego też możliwe jest przesłuchanie dziecka poza siedzibą sądu, w miejscu dla niego przyjaznym i bezpiecznym. Od niepamiętna psychologowie i kryminaliści zwracają uwagę na niesprzyjający wpływ tradycyjnych pomieszczeń do przesłuchań – komisariatów, gabinetów prokuratorskich i sal sądowych¹. Ich klimat bowiem niekorzystnie odbija się na treści oraz formie zeznań zarówno dorosłych świadków, jak i dzieci². Dlatego tak ważne jest, aby w miarę możliwości korzystać z tzw. przyjaznego pokoju przesłuchań, który w szczególności:

- zapewnia prowadzenie przesłuchania dziecka wyłącznie przez sędziego z udziałem psychologa, przy jednoczesnej możliwości uczestniczenia w przesłuchaniu innych osób,

¹ J. Podlewska, *Opiekun dziecka – ofiary przestępstwa. Standardy realizacji programu*, Warszawa 2006, s. 6.

² M. Kornak, *Małoletni jako świadek w procesie karnym*, Warszawa 2009, s. 68–75.

przebywających w odrębnym pomieszczeniu. Możliwość tę zapewnia szyba wenecka pomiędzy pomieszczeniami i/lub bezpośrednia transmisja przebiegu przesłuchania oraz system komunikacji pomiędzy pokojami;

- zapewnia możliwość oczekiwania dziecka na przesłuchanie w przyjaznym miejscu, do którego nie ma wstępu oskarżony. Poczekalnia wyposażona jest w sposób zapewniający dziecku możliwość aktywnego spędzenia czasu oczekiwania (zabawki, książeczki, czasopisma, kredki itp.);
- zapewnia dziecku intymność poprzez wyciszenie drzwi pomiędzy pokojem przesłuchań a innym/i pomieszczeniem/ami,
- utrzymany jest w stonowanej, pastelowej kolorystyce,
- umeblowany jest w sposób zapewniający komfortowe przebywanie w nim młodszym i starszym dzieciom (stoliki i krzesła w dwóch rozmiarach, kanapa lub fotel, miękka wykładzina),
- wyposażony jest w materiały i sprzęty pomocne w uzyskaniu informacji od dziecka, które nie są bezpośrednio dostępne dla dziecka³.

Rys. 1. Logo przyjaznego pokoju przesłuchań

Źródło: www.dzieckoswiadek.pl.

³ J. Podlewska, *Opiekun dziecka...*, op. cit., s. 7.

Rys. 2. KWP w Bydgoszczy – przyjazny pokój przesłuchań

Źródło: www.dzieckoswiadek.pl.

Reasumując wystrój pokoju, w którym odbywa się przesłuchanie powinien zostać dostosowany do potrzeb dziecka. Całość ma stwarzać wrażenie ciepłego i przytulnego pomieszczenia, w którym otworzy się ono na swojego rozmówcę i otwarcie opowie mu o swoich „zmartwieniach”.

Rys. 3. Certyfikat pokoju przesłuchań

Źródło: www.dzieckoswiadek.pl.

W standardach rozwinięto wymogi techniczne dotyczące rejestracji przesłuchania na potrzeby wymiaru sprawiedliwości. W tym celu należy pokój przesłuchań wyposażyć w kamerę lub kamery, które pozwolą zarejestrować zarówno ogólny pogląd pokoju, jak również zachowania i reakcje dziecka. Pokój techniczny musi być wyposażony w sprzęt umożliwiający rejestrację audio/video przebiegu przesłuchania na dwóch nośnikach (mogą to być np. dwie kasety VHS albo kasetą VHS oraz płyta DVD). W po-

koju bezpośredniej rozmowy muszą znajdować się również mikrofony potrzebne do rejestracji dźwięku. Taki mikrofon powinien się także znajdować w pokoju technicznym. Natomiast, aby zapewnić komunikację sędziego, który prowadzi przesłuchanie oraz psychologa z pozostałymi osobami przebywającymi w pomieszczeniu technicznym, dla sędziego i psychologa w pokoju bezpośredniej rozmowy powinny znajdować się słuchawki. Oprócz wskazań dotyczących wymogów technicznych standardy przewidują również, że w miejscu prowadzenia przesłuchania powinna zostać zagwarantowana opiekunom dziecka wszechstronna informacja na temat możliwości uzyskania specjalistycznej pomocy (psychologicznej, medycznej, terapeutycznej oraz prawnej). Opiekun każdego dziecka, które jest przesłuchiwane, powinien otrzymać taką informację na piśmie. Oferta pomocowa może dotyczyć tej jednostki, w której przeprowadzono przesłuchanie, ale może to być również oferta świadczona przez inne ośrodki, z którymi jednostka współpracuje⁴.

Ponawiając „niebieski pokój” ma więc za zadanie pełnić funkcje przyjaznej ostoji dla dziecka, ma dawać mu poczucie bezpieczeństwa, gwarancję swobody i komfortu tak więc z psychologicznego punktu widzenia miejsce przesłuchania dziecka jest niesamowicie ważne, powoduje u niego poczucie spokoju, a samo przesłuchanie odbywa się w przyjaznej i komfortowej atmosferze. Wzorcowe przyjazne pokoje znajdują się w Warszawie, w Centrum Pomocy Dzieciom Mazowiecka, w Zielonej Górze, w Zakładzie Poradnictwa Młodzieżowego i Edukacji Seksualnej Uniwersytetu Zielonogórskiego, także w Łodzi w Sądzie Rejonowym Łódź-Śródmieście, który powstał jako jeden z pierwszych w Polsce⁵.

Poza wytycznymi oraz standardami cenne wskazówki na temat przygotowania pokoju przesłuchań przyjaznych dziecku, można znaleźć również w piśmiennictwie specjalistycznym oraz na stronach internetowych poświęconych tej tematyce. Warto również

⁴ J. Podlewska, *Opiekun dziecka...*, *op. cit.*, s. 8.

⁵ J. Lipovsky, P. Stern, *Przygotowanie dziecka do roli świadka w sądzie – podejście interdyscyplinarne*, „Dziecko Krzywdzone” 2004, nr 6, s. 19.

w tym miejscu wspomnieć o Fundacji Dzieci Niczyje, której celem jest ochrona dzieci przed krzywdzeniem oraz pomoc dzieciom krzywdzonym, ich rodzinom i opiekunom.

Rys. 4. Logo Fundacji Dzieci Niczyje

Źródło: www.dzieckoswiadek.pl.

Termin przesłuchania dziecka

Termin przesłuchania „małego świadka” odgrywa również kluczową rolę ze względu na stan psychiczny i fizyczny dziecka. Data przesłuchania powinna uwzględniać możliwości rozwojowe „delikatnych” świadków po wcześniejszej konsultacji z psychologiem.

Prawidłowym byłoby wcześniejsze oswojenie dziecka z nadchodzącym wydarzeniem.

Nie informując o terminie przesłuchania, utwierdzamy je tylko w przekonaniu, że świat jest zły. Sam czas oczekiwania na przesłuchanie natomiast powinien być w miarę możliwości czasem normalizowania życia dziecka. Przestrzeganie normalnego porządku dnia działa na dziecko kojąco. Należy unikać w tym czasie jakichś krańcowych zmian w dotychczasowym życiu, wyjazdów,

zmian miejsca zamieszkania, szkoły itp. Warto zadbać także o to, aby procedura, jeżeli nie jest to absolutnie konieczne, nie odbywała się w dniu ważnym dla dziecka⁶.

W razie gdyby przesłuchanie odbywać się miało poza salą rozpraw, w „niebieskim pokoju” przesłuchań, najkorzystniejsze byłoby gdyby już przygotowanie dziecka do przesłuchania mogło odbywać się w takim miejscu. Dziecko mogłoby oswoić się z pomieszczeniem, gdzie będzie zeznawało i je zaakceptować. Poznanie pracujących tam osób, wyposażenia, miejsca usytuowania toalety rzutowałoby pozytywnie na poczucie bezpieczeństwa dziecka. W przypadku rejestrowania przesłuchania dziecko należy również o tym poinformować i zapoznać je z urządzeniami nagrywającymi. Kamera, monitor, mikrofon, mogą budzić jego nadmierne zainteresowanie, próbne nagranie zaspokoi naturalną ciekawość. Dziecko powinno obejrzeć pokój przesłuchań razem z rodzicem, jeżeli jest on osobą wspierającą.

Przesłuchujący

Przesłuchania małoletnich powinni prowadzić i uczestniczyć w nich sędziowie, prokuratorzy i biegli psycholodzy, którzy ukończyli stosowne szkolenie, przygotowujące do realizowania czynności procesowych z udziałem dzieci.

W wypadku konieczności kolejnego przesłuchania dziecka, jeżeli nie ma szczególnych okoliczności uzasadniających zmianę, winno być ono prowadzone przez te same osoby.

Decyzja o udziale przedstawiciela ustawowego/opiekuna faktycznego małoletniego w czynności przesłuchania powinna być podejmowana indywidualnie, uwzględniać fakt, iż jego obecność może ograniczać swobodę wypowiedzi małoletniego⁷. Podejrzany/oskarżony nie może uczestniczyć w czynnościach procesowych z udziałem dziecka. Wyjątek stanowią jedynie czynności okazania podejrzanego małoletniemu świadkowi, które muszą być przeprowadzone w stosownych warunkach, w pomieszczeniu

⁶ V. Kwiatkowska-Darul, *Przesłuchanie dziecka*, Zakamycze 2001, s. 59–66.

⁷ A. Lipczyński, *Psychologia sądowa*, Warszawa 2007, s. 101–110.

wyposażonym w lustro weneckie. Okazania nie należy łączyć z czynnością przesłuchania. Do okazania należy odpowiednio przygotować małoletniego. Przesłuchanie dziecka powinno się odbywać przy udziale obrońcy podejrzanego/oskarżonego, pozostającego w pokoju technicznym, a w przypadku braku obrońcy z wyboru, niezbędne jest wyznaczenie przez sąd obrońcy z urzędu.

Uczestnictwo biegłego psychologa w przesłuchaniu dzieci jest dyrektywne. Przy elekcji biegłego psychologa należy brać pod uwagę jego kwalifikacje wykazane dokumentami o ukończeniu stosownych szkoleń lub innymi dowodami oraz doświadczenie w pracy z dziećmi i łatwość nawiązywania z nimi kontaktu, a także znajomość procedur przesłuchania. Biegły powinien wykazywać się dużą aktywnością i empatią w stosunku do dziecka. W szczególnych przypadkach, na wniosek sędziego, osobą wiodącą w przesłuchaniu może być biegły psycholog, który powinien przed przystąpieniem do kontaktu z dzieckiem otrzymać postanowienie prokuratora/sądu o powołaniu go biegłym sądowym w przedmiotowej sprawie, z podanym zakresem opinii sądowo-psychologicznej. Procedura przesłuchania powinna być stanowczo poprzedzona oceną przez biegłego psychologa fizycznego i emocjonalnego stanu małoletniego oraz możliwości jego udziału w czynności procesowej. Przeciwwskazaniem do udziału dziecka w przesłuchaniu/kontynuowaniu przesłuchania mogą być między innymi objawy zespołu stresu pourazowego, ponieważ ograniczają możliwość uzyskania od niego wartościowego materiału dowodowego oraz mogą mieć negatywny wpływ na jego dalszy rozwój. Tak więc biegły jest to specjalista w danej dziedzinie, rzeczoznawca, ekspert, osoba wezwana przez uprawniony organ procesowy do zbadania lub zaobserwowania pewnych okoliczności, których poznanie lub spostrzeżenie oraz ocena lub wyjaśnienie wymaga posiadania wiadomości specjalnych i po dokonaniu obserwacji lub badań do złożenia swej opinii⁸.

⁸ A. Lipczyński, *Psychologia...*, *op. cit.*, s. 112–115.

Na tle niniejszych rozważań i przywołanych uregulowań prawnych, psychologa powołuje się jako biegłego w stanie faktycznym określonym w brzmieniu art. 185a k.p.k. (obligatoryjny udział), art. 185b k.p.k. (obligatoryjny udział – przy wyborze formy przesłuchania z art. 185a k.p.k.) oraz w razie zaistnienia okoliczności sprecyzowanych w treści art. 192 § 2 k.p.k. (fakultatywny udział).

Przesłuchanie małoletniego powinno być poprzedzone czynnościami wstępnymi prowadzonymi przez biegłego psychologa, polegającymi na:

- nawiązaniu kontaktu z dzieckiem dla uzyskania przez nie poczucia bezpieczeństwa;
- rozpoznaniu stanu rozwoju i funkcjonowania dziecka;
- rozpoznaniu zdolności dziecka do różnicowania prawdy i kłamstwa;
- rzetelnym, stosownym do możliwości rozwojowych dziecka wyjaśnieniu mu sytuacji przesłuchania oraz jego ewentualnie przysługującego prawa do odmowy składania zeznań i obowiązku mówienia prawdy;
- ustaleniu z dzieckiem zasad kontaktu, w tym omówienie możliwości korzystania z przerw i zgłaszania bieżących potrzeb, zadawania pytań, sygnalizowania wątpliwości;
- oswojeniu dziecka z miejscem przesłuchania;
- zapoznaniu dziecka z wyposażeniem technicznym pomieszczenia, poinformowaniu o nagrywaniu czynności.

Fazy przesłuchań

W pierwszym etapie określanym fazą swobodnej narracji należy zapewnić dziecku możliwość przedstawienia jego wersji zdarzeń, bez przerywania, w wybranym przez nie tempie i porządku, obserwując jego reakcje pozawerbalne, odnotowując specyficzne określenia i sformułowania. Pomocne mogą być także inne pozawerbalne techniki komunikacji, jak np. rysunek.

Przy zadawaniu pytań w dalszym postępowaniu, w fazie pytań szczegółowych nieodzowne jest przestrzeganie następujących zasad:

- zadawanie, w miarę możliwości pytań otwartych;
- nieużywanie pytań sugerujących;
- formułowanie pytań adekwatnych do możliwości rozwojowych dziecka, z wykorzystaniem używanych przez nie określeń i sformułowań;
- unikanie pytań budzących w dziecku wtórnie wiktimizujące poczucie winy za zaistnienie, przebieg przedmiotowych zdarzeń (np. uległość wobec sprawcy, motywacja sprawcy)⁹.

W miarę potrzeby, w końcowym etapie przesłuchania należy wyjaśnić dziecku przewidywane procedury prawne i jego ewentualny udział w nich, zapytać dziecka, czy chciałoby uzupełnić swoją wypowiedź, a następnie zakończyć kontakt treściami neutralnymi i podziękowaniem za wysiłek związany z relacją trudnych treści. Niedopuszczalne jest gratyfikowanie dziecka po zakończeniu przesłuchania. Przy przesłuchaniach prowadzonych w trybie art. 185a k.p.k. i 185b k.p.k., nie należy odczytywać dziecku protokołu przesłuchania, odbierać podpisu pod protokołem¹⁰. Protokoły z przesłuchań dzieci powinny być sporządzane z zachowaniem specyficznych dla świadka sformułowań, konstrukcji zdań i struktury relacji, a także treść pytań dotyczących najistotniejszych w sprawie kwestii. W przypadku rejestrowania przesłuchania za pomocą urządzenia utrwalającego dźwięk protokół powinien ponadto zawierać informacje dotyczące komunikatów pozawerbalnych. Z nagrania przesłuchania sporządza się przekład zapisu dźwięku, który stanowi załącznik do protokołu¹¹.

⁹ A. Kazanowski, *Udział pokrzywdzonego małoletniego w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 5, s. 80.

¹⁰ A. Lipczyński, *Psychologia...*, *op. cit.*, s. 120.

¹¹ V. Kwiatkowska-Darul, *Przesłuchanie...*, *op. cit.*, s. 59–66.

W końcowej fazie przesłuchania na ogół obserwuje się u dzieci pewne rozluźnienie. Zdarza się jednak, że dziecko po złożeniu zeznań jest zdenerwowane, niespokojne o konsekwencje swoich wypowiedzi, ich ocenę i swoją rolę w dalszym postępowaniu. Należy dać mu czas na uspokojenie, okazać zrozumienie dla jego przeżyć, pochwalić za wysiłek, nawet jeżeli jego zeznanie nie wniosło istotnych w sprawie treści. Zalecane jest zapytanie dziecka, jak czuje się po przesłuchaniu oraz czy ma jakieś obawy. Następnie warto podjąć próbę ich wyjaśnienia. Jeżeli przewidziany jest udział małoletniego w kolejnych czynnościach, to należy go o tym uprzedzić i wyjaśnić, jaki będzie ich cel. Na zakończenie należy porozmawiać z dzieckiem na tematy neutralne, nieobciążające emocjonalnie. Można na przykład zapytać co będzie robiło wieczorem. Będzie to sprzyjać rozluźnieniu emocjonalnemu dziecka.

Przepisy kodeksu postępowania karnego nie zawierają odrębnej regulacji dotyczącej zasad i przebiegu przesłuchania dziecka, można tu nawet mówić o dość kurtuazyjnych i lapidarnych rozwiązaniach. Częściowo problem ten ustawodawca próbował rozwiązać wprowadzając przepis art. 185a k.p.k. Jednak należy podkreślić, że dotyczy on kwestii jedynie części istotnych problemów dotyczących przesłuchań dzieci w polskim procesie karnym.

Kolejną bardzo istotną kwestią jest rozstrzygnięcie, czy w trakcie przesłuchania dziecka powinni być obecni rodzice?

Odpowiedzi na powyższe pytanie udziela ustawodawca w art. 171 § 3 k.p.k. Zgodnie z jego treścią, jeżeli osoba przesłuchiwana (w tym także w charakterze świadka) nie ukończyła lat 15, wówczas czynności z jej udziałem powinny być w miarę możliwości przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie tj. ryzyko sugestii, wewnętrznej blokady dziecka, obaw przed opinią osoby dorosłej, naturalny lęk.

Psychologiczne kryteria wiarygodności zeznań „małego” świadka

Kryteria oceny wiarygodności zeznań małych świadków tworzy bardzo trudny etap przeprowadzanych czynności procesowych. Małapomyłka może doprowadzić do poważnych konsekwencji. Dlatego bowiem psychologowie opierają się głównie na modelowych konstrukcjach, które pomogą im znaleźć, w miarę możliwości jednoznaczne wskaźniki wiarygodności wypowiedzi. Warto w tym miejscu przypomnieć sobie wypowiedź Sądu Najwyższego, która mówi, że nie może być absolutnej pewności co do wiarygodności jednych świadków, dopóki sąd nie dokona oceny ich zeznań w powiązaniu z zeznaniami innych świadków przedstawiających jedne i te same fakty dowodowe w sposób odmienny.

Wobec powyższego organ procesowy powinien znać kryteria świadczące o wiarygodności zeznań. Obszerny katalog tych kryteriów przedstawił F. Arntzen.

Wyróżnił on: kryteria wiarygodności, które wynikają z przebiegu zeznania: stałość zeznania w wielu czasowo odległych badaniach, rodzaj i sposób powstawania późniejszych uzupełnień, kryteria wiarygodności, które wynikają z treści zeznania: stopień szczegółowości i osobliwości treści podawanych przez świadka: rozmowy, procesy psychiczne, zjawiska abstrakcyjne, fakty niezrozumiałe, komplikacje, łańcuchy reakcji, powiązania treści, nasuwające się szczegóły, treści typowe dla przestępstwa, kryteria wiarygodności, które wynikają ze sposobu zeznawania: uczuciowe uczestnictwo, w przeżywanych raz jeszcze faktach, nieudolność, nie sterowany sposób zeznawania, kryteria pochodzące z węższego zakresu zeznawania – możliwe do ustalenia motywacje.

Innym autorem, który stworzył własną koncepcję oceny zeznań jest U. Undeutsch. Wymienia on następujące „kryteria rzeczywistości zeznań”: historia zeznania, tzn. przebieg składania zeznań w aspekcie stałości i zmienności relacjonowania, właściwości sposobu zeznawania tj. język wypowiedzi, sprawność wypowiedzi, wewnętrzna spójność wypowiedzi, poziom rozwoju

poszczególnych struktur osobowości i innych cech psychicznych, motywy składania zeznań, a więc zamiary i dążenia świadka, cechy zawartości zeznań, tzn. konkretność, stałość, oryginalność i detale.

Znajomość m.in. tych kryteriów umożliwia przesłuchującym ocenę zeznań składanych przez poszczególnych świadków, wynikiem czego mogą być prawidłowe ustalenia faktyczne.

Podsumowanie

Restytuując uprzednie rozważania należy stwierdzić, że przesłuchanie dziecka to czynność procesowa wymagająca od przesłuchującego wiedzy psychologicznej i umiejętności pedagogicznych, a także osobistych predyspozycji do pracy z dziećmi. Nie łatwo jest zgodzić się dzisiaj z tezą stawianą jeszcze kilkadziesiąt lat temu, mówiąca iż dziecko jest niewiarygodnym świadkiem. Właściwie przeprowadzone przesłuchanie dziecka dostarcza równie rzetelny materiał dowodowy, jak w przypadku dorosłych. Nie warto więc rezygnować z zeznań „małych świadków”, które to mogą przekazać istotne dla sprawy fakty i okoliczności. Godny podkreślenia jest również fakt samej psychiki „małego” świadka, wydarzenie związane z przesłuchaniem może być dla tak małej istoty ogromnym przeżyciem, którego na pozór nie widać. Sytuacje te nie zawsze mają swoje ujście, „małe” ofiary przestępstw często uwikłane są w „te” emocje przez długi etap swojego życia, dlatego tak ważne jest to aby zmniejszyć stres dziecka w czasie takiego przesłuchania na różnorakie sposoby. Szczególną uwagę trzeba również zwrócić na fakt wiktymizacji dziecka, która bywa dla niego bardzo krzywdząca, dlatego też dobre, rzetelne przesłuchanie uchroniłoby „małych” świadków przed tego typu doświadczeniami.

Opracowanie to z różnych perspektyw prezentuje sytuacje dziecka, które w roli świadka lub ofiary przestępstwa jest przesłuchiwane dla potrzeb wymiaru sprawiedliwości.

Na koniec pozwolę sobie zacytować J. Lipovsky i P. Stern: „System karny zaprasza dzieci, aby weszły do świata dorosłych i po-

mogły w naprawieniu krzywd, które wyrządzili im dorośli. Specjaliści mogą i powinni poszukiwać wspólnie rozwiązań, które pomogą uchronić dzieci przed dalszymi urazami, zagrażającymi im ze strony samego wymiaru sprawiedliwości”.